

ESPECIAL

BEN-CHO-SHEY

Caderno especial.
Sexta feira, 15 de febreiro de 2013

SERMOSES GALIZA

Firmando o Catón para o Ministro de Educación, martes e 13 de xaneiro de 1.970.

BEN-CHO-SHEY, O TRIUNFO DO IDEAL

O único cemiterio en que acreditamos é a memoria, por iso precisamos lembrar para que aqueles homes e mulleres que pagan a pena sigan a vir. E Ben-Choshey é daquelas persoas que non poden morrer, agás que decidamos dimitir como pobo, amputarnos na nosa condición nacional, renunciar ao que nos identifica porque nos diferencia, desvalorizarnos como persoas en híbridos globalizados, isto é, prescindir das alforxas que nos din de onde vimos e nos marcan o camiño por onde transitarmos para nos tornarmos nuns ningúen. E Ben-Choshey é daquelas persoas que deben vivir entrementres queiramos seguir a existir, porque precisamos unha bússola para non nos perdermos no camiño, porque é exemplo resistente de comportamento, porque é lealdade nos principios fronte ás tentacións de coller o atallo, porque é camiñante no deserto que sabe que non hai travesía longa se as conviccions son certas, porque é vitoria do ideal e non ideal da vitoria. E Ben-Choshey é daquelas persoas que sempre estiveron vivas, nadou contra corrente porén a corrente rematou por levar quem nadaba contra el, amou sen ser amado mais moito despois o seu amor foi correspondido, soñou sen agardar que ninguén soñase con el, mais o seu soño rematou por mudar a realidade, loitou na soidade porén a súa fereza na loita abondou para armar un exército. A vitoria sempre é das persoas que dedican a súa vida ao triunfo do ideal

De Ortegal ao Miño

Hai quien di que naceu nas páxinas de "La Zarpa", a principios dos anos 20, cando Galiza verquia sangue en Marrocos máis noutra guerra que non era súa. Pensan algunas persoas que aquel cronista de guerra do xornal de Basilio Álvarez, que xa se definía como arredista e que non agochaba a súa simpatía cos revolucionarios rifeños, non era nin más nin menos que o Xan Fouciño ou, ainda un descoñecido, Xan do Posio do "Tío Marcos da Portela" e de "A Nosa Terra". E sen ser mentira, non é de todo certo, porque Ben-Cho-Shey, Xosé Ramón e Fernández Oxea segundo o rexistro civil, naceu en Ourense en 1897. Fillo de Matilde Fernández e Don Pío Ramón, aquel profesor da normal, chantón do vello rexionalismo que abriu as portas das Irmandades a un Lousada que ainda moceaba co carlismo, si o mesmo Pío Ramón, que representaría o nacionalismo na deputación de Ourense no período republicano e que Otero Pedraio lembrou no "Libro dos Amigos". A súa proxenia era a daquel Elixio Fernández Oxea, o amigo de Rosalía e Murguía, que presidiu a Asamblea Rexionalista de Ourense após a deserión de Lamas.

Naceu galego e non fixo outra causa que exercer como tal. Após cursar estudos primarios naquel colexio de San Xosé de Calasanx, do cal o seu pai era director e propietario, continua no Instituto de Ourense, na Normal, onde acada o título de mestre, para trasladarse deseguido a Madrid a estudar na Escola de altos estudos de maxisterio, que abría as portas á Inspección ou a docencia nas Normais. Se ben o seu principal maxisterio foi sempre Galiza, a pedagogía e o ensino serán as súas grandes vocacións, vocacións que converteu en profesión como ensinante en diferentes parroquias de Galiza tamén como preocupación de estudo até o punto de seguiros, como bolseiro das deputacións galegas, en Bélgica e Holanda a finais dos anos '20. Mestre primeiro en Cariño, despois en Santa Marta de Moreiras, durante unha chea de anos, e por último Inspector de Primeiro Ensino nas terras de Lugo. Aínda así aquel mozo que aspiraba desde os seus primeiros escritos a redimir Galiza pola educación, que pensaba a escola

como instrumento para a galeguización do país, que temaba na escolarización das persoas xordas e das mudas, perdeu tres anos da súa vida nunha guerra, como lle indicaba a Lustres Rivas, loitando cunha milicia que non era a súa.

Home de Nos, fixo de todo, porque todo estaba por facer, como gustaba de afirmar o seu amigo de sempre, o noso Don Ramón. Etnógrafo, lingüista, pedagogo, historiador, poeta, narrador, arqueólogo, os seus traballos están recollidos nunha chea de xornais xeralistas, publicacións especializadas, prensa da Galiza e do exterior, monografías ou libros que deu ao prelo apóis moitos avatares. Non houbo tema galego que non o ocupase, até ser nome habitual en publicacións tan diversas na orientación, na función e mesmo no plano temporal, como "O Tío Marcos da Portela", "La Zarpa", "El Progreso", "A Nosa Terra", "El Heraldo de Galicia", "El Pueblo Gallego" en "Galicia" ou en "Celtiga", sen esquecer, Nos, os cadernos do Seminario de Estudios Galegos ou do CSIC e por suposto as revistas dos múltiples centros da emigración. O vedraio da fala, como se refería a Rodolfo Prada, deixounos tamén varios libros publicados todos con posterioridade a 1936 se ben o "O Catón Gallego", con portada de Luis Seoane e debuxos de Beatriz Rei, foi redixido en 1936, respondendo a súa vella preocupación de achegar materiais para a galeguización do ensino. Outro tanto acontece, a súa elaboración é anterior ao alzamento fascista, cun traballo que merece unha especial atención, un libro monumental publicado polos Álvarez Blázquez, dada a negativa de Galaxia, "Santa Marta de Moreira. Monografía dunha parroquia ourensá (1925-1935)", con prólogo de Cuevillas e deseños de Xocas e Risco, obra de referencia ainda hoxe, en que achega desde unha perspectiva multidisciplinar, na liña dos traballos do SEG, unha visión da lingua, da tradición, da historia, da arte... desta parroquia de Ourense onde exerceu o maxisterio durante anos. Aínda a risco de nos demorar non podemos deixar pasar por alto as achegas do noso home no ámbito da historia e da arte, con especial preocupación ao románico até o punto de que el propio deixou escrito que se solicitou Lugo como destino de inspector foi para poder estudar de xeito sistemático o conxunto existente na Ribeira Sacra. Mesmamente non esaxeraríamos se desemos en caracterizar o Ben-Cho-Shey como o "Lutero dos afiadores", posto que o seu esforzo foi determinante para fixar e descrifar o barallete, á par de permitir a divulgación mais tamén a dignificación do verbo que lles era propio. Porén a gran preocupación do Pepe Ramón, como lle chamaban os seus íntimos, sitúase no ámbito da lingüística, sendo unha constante no seu vivir e actuar a defensa dun estándar para o noso idioma que o afastase do español e xa que logo o achegase ao seu tronco orixinario, ao tempo que situaba como constante na súa praxe un monolingüismo radical acompañado do uso dun galego correcto.

Foi un nacionalista de primeira hora. Aos 19 anos aparece xa formando parte das Irmandades da Fala en Ourense, partillando a loita coas Lousada, Risco, Outeiro, Cuevillas ou Peña Rei. Á altura de 1920 participou da fundación da "Mocidade Celta" en Madrid, nun primeiro momento baixo a inspiración de Risco mais que aos poucos se situou xa en posiciones arredistas e socialmente avanzadas, recollendo no seu programa a defensa da escola laica ou oponéndose ao carácter privado da propiedade. O grupo de Madrid, do cal facían parte entre outros Fermín Penzol, Xil Varela, Antón Fernández, remataría por situarse en posiciones fenianas, concertando alianzas coa Pondal de Bos Aires e os Mocidades Galegas de Compostela. Xa en 1930, baixo as siglas de AGRA, volve a dar sinais de vida o grupo cun programa semellante ao fundacional, acompañando o manifesto á marxe dos sinalados, Martínez López, Carlos Maside ou

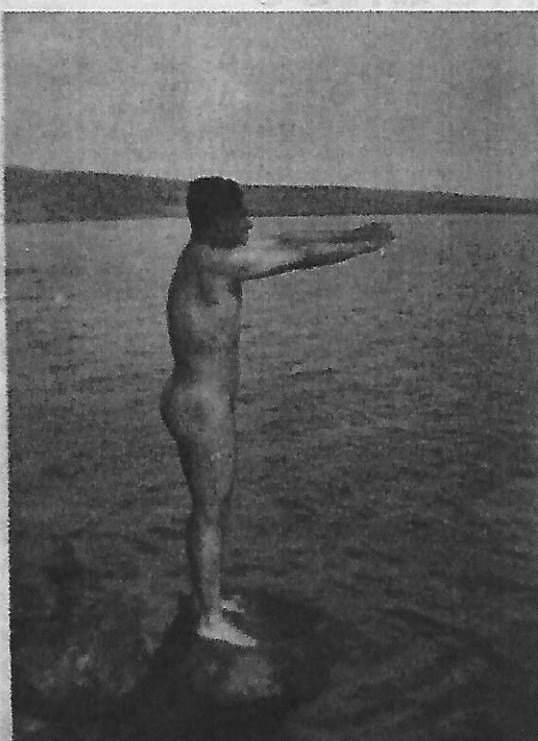
Mitín a prol do Estatuto na Barreira, Concello de Carballedo, o 21 de Xuño de 1936. Falando Vicente Bóveda, irmán de Alexandre e dirixente nacionalista. A súa beira, entre outros, Francisco Domínguez, Presidente do PG en Chantada, Xosé Díaz Villamil, Presidente de Izquierda republicana en Lugo, e Anxel Fole, secretario provincial do PG.

Ben-Cho-Shey e Isabel Algarra, ao pouco de casar, en 1930.

como preocupación de estudo até o punto de seguiros, como bolseiro das deputacións galegas, en Bélgica e Holanda a finais dos anos '20. Mestre primeiro en Cariño, despois en Santa Marta de Moreiras, durante unha chea de anos, e por último Inspector de Primeiro Ensino nas terras de Lugo. Aínda así aquel mozo que aspiraba desde os seus primeiros escritos a redimir Galiza pola educación, que pensaba a escola

Bal e Gai. As circunstancias internas que lle tocou vivir ao nacionalismo na segunda década do século, marcadas pola división interna entre o grupo da Coruña e o resto das irmandas, a persecución á cal foi sometido o nacionalismo galego pola ditadura de Primo de Rivera e a súa propia situación persoal con continúas estancias fóra do noso país, poden sacar relevo a súa traxectoria militante neste período. Aínda así, participa en 1927 da recepción que a Irmandade da Fala da Coruña lle organiza en Sada a un novísimo cadro sindical emigrado en Arxentina camiño da conferencia da OIT de Xenebra. Ramón Suárez Picallo, que naquela altura xunto a Blanco Amor e Eliseo Pulpeiro, impulsaba a revista "Celtiga". Porén Xosé Ramón e Fernández Oxea era unha referencia no campo do nacionalismo, até o punto de que o seu fiel secretario nas tarefas de dirección do Partido Galeguista de Lugo, o escritor Anxel Fole, deixou escrito que na Galiza dos anos 20 era considerado "un daqueles 20 ou 30 galegos 100% como Castelao, Risco, Vilar Ponte ou Otero". O seu retorno definitivo a Galiza en 1930, após a experiencia europea, coincide cun novo tempo político de máis activismo como consecuencia da caída de Primo de Rivera, o que favorecia maiores espazos de liberdade, e as perspectivas que se abrían co horizonte dunha mudança de réxime que ben cedo se verían plasmadas coa proclamación da república. Este novo contexto impón unha reorganización do nacionalismo, tanto no proceso de concentración e formalización dos grupos existentes, naquela altura dispersos, como na necesidade de achegarse e organizar novos sectores sociais e por suposto de fixar unha alternativa programática clara, algo que fai Risco con "O problema político de Galiza", sen esquecer a preparación da loita electoral que se viña enriba. Ben-Cho-Shey aparece xa en 1930 na directiva da Irmandade de Ourense, nese mesmo ano tó-

Autorretrato de Ben-Cho-Shey

nase habitual a súa presenza como orador nos grandes actos de masas do nacionalismo (Maceda, Allariz, ou O Barco), participando xa en 1931 como fundador e director do Partido Nazonalista Republicano de Ourense, polo que sería electo Deputado nas cortes constituyentes Don Ramón Outeiro Pedraio. Após aprobar as oposiciones de Inspector de Primeiro Ensino, trasladouse a Lugo a mediados de 1935, onde pronto ocupa a presidencia provincial dun residual Partido Galeguista, nun núcleo de dirección do cal facían parte entre outros Anxel Fole, Servando de La Vallina, Pepe Pimentel ou Ramón Piñeiro. Lugo terra hostil para o nacionalismo, até o punto de que os seus dirixentes se referían a esta provincia como "O Ulster galego", verá como en breve comeza un proceso de activación do partido coa organización de novos grupos, o relanzamento dos existentes, a formación das mocidades até facer do nacionalismo unha之力 efficaz e con progresiva influencia como se observa na campaña do estatuto. Aínda así a súa xeira luguesa non foi doada e estivo chea de conflitos co resto das forzas que facían parte da Frente Popular que menosprezaban de xeito reiterado o Partido Galeguista, até o punto de excluirlos das listas para as eleccións de febreiro de 1936 para incorporaren os centristas de Portela Valladares, e que tiña o seu correlato cunha relación a cada paso más tensa coa propia dirección do partido que o acusaba de dogmatismo e que leva a Ben-Cho-Shey a poñer o seu cargo a disposición de Castelao e Bóveda.

As gañadoras de xuño do 1936, isto é as persoas que trouxeron o estatuto, tornáronse en perdedoras un mes máis tarde. E ao Ben-Cho-Shey tocáballe perder.

Por Cilia Torna.

Lembranzas luguesas: Unha forte aperta para Ben-Cho-Shey

Ben-Cho-Shey e máis eu asistimos ó enterrro, en Lugo, do veterano galeguista Reinaldo Gómez, que precisamente era afiliado do meu pai. Coido lembrar que era unha tarde de maio do ano 1934. Xa chovía, meus leitores...

Ben-Cho-Shey acababa de ser destinado a Lugo como inspector do Insigne Primario. Era un home forte e moi diligente. Lembrome ben que por aquelas datas vivía nun piso da Mosquera; trasladouse dempués a outro millor, da rúa de Quiroga Ballesteros, rúa que fora aberta facía poucos anos.

Andados uns meses, a Agrupación galeguista xa tiña local porpío nunha antiga casa de moita folganza, na histórica rúa do Míño. Con segredaría, e sala de xuntanzas, que tamén servía de salón de conferencias. Tamén era domicilio político dos rebuldeiros rapaces da Mocedade Galeguista. Un ano despois da súa constitución, a Agrupación xa pasaba dos cen afiliados. E craro é que tódolos días visitábamoa o local e parlzábamoa dúas ou tres horas. Ali leímos os semanarios

e revistas galeguistas, dende "Nós" hasta "Guieiros" e "A nosa Terra", sin esquense a leitura de "El Pueblo Gallego", e moitos libros da editora "Nós".

Ben relembro as conversas con Servando de la Vallina, Antonio Paz, José Mar y Varela, Manolo do Parque, Lorenzo Varela, Ramón Piñeiro, Antón Figueroa, Pepe Pimentel e tantos e tantos outros...

A min fixéramo impresión o enxebrismo irredutivel do Ben-Cho-Shey. Falaba castelán cando non tiña máis remedio. O tema da Galicia era inesgotábel nos seus labres... O románico en Ourense, o barroco en Santiago, as colchas de coores, as antigas alfarerías queinda traballaban...

Pola súa conversa poucas voces castelás esbaraban. Nunca decía "instante", senón "intre", endexamais se lle escapaba un "ahora" por un "agora"; nunca lle sentín decir "vez" no sitio de "vegada"; para il, "Ourense" era sempre "Ourense"...

E agora acae decir que il era o presidente do Partido Galeguista en Lugo i eu o seu segredario provincial. Si, señor... O noso programa e aición futura era ver-

dadeiramente tan ampro como ambicioso. Emprincipiando por unha pelerinaxe a San Andrés de Teixido, pola xente do Partido e más da Mocedade, e seguindo cunha xeira pola Bretaña, Irlanda, Gales e malla Escocia. No emprincipio do ano trinta e seis xa había coa renta apuntados ás dúas xeiras. Nin que decir ten que estábamos seguros e ben seguros ca autonomía de Galicia sería un feito á volta de moi pouco tempo... ¡Ai entón!... Todos mercariámoo un diario escrito totalmente en galego, dous coarenta mil exemplares de tirada... Ningún se atrevería de pór barreiras a tan entrañables arelas.

Das conversas con Ben-Cho-Shey tódolos rapaces saíam más afincados nos seus sentimientos de galeguistas. O seu maxisterio, a iste respecto, non pudo ser más faceiro. Sempre convencia e anaortaba. Todos os que o tratábamos contábamolo ante os "galeguistas cen por cen".

E todos conviñámos na creencia que non era doado batir cun home tan bondadoso il. E tamén todos os que tivemos a grandísma sorte de o trataron nos preguntamos: ¿Qué fará hoxe Ben-Cho-Shey? ¿Como levará os seus oitenta anos?

Por Ánxel Fole.
Escritor.

Escritos inéditos

DIARIO DE LUGO

2 DE AGOSTO

O enterro do Manso celebrado esta mañá, deu lugar a un lamentabilísimo incidente que pon de manifesto a conducta de estas xentes que venen de salvar España. O cadáver, envolto na bandeira monárquica, según unhos, ou na repubricán disfrazada, según outros, foi seguido de unha imponente manifestación na que figuraban todos os carcas de esta "cidade do escremento". Os asistentes - e nunca foi empregada con mais propiedade esta verba - daban vivas o fascio misturadas con outras de "arriba España" e con vivas a cristo Rey, como si Cristo tivese algo que pintar entre estes fariseos que odian o próximo en ver de seguir as doctrinas do que morreu na cruz por amor a humanidade. Os feixistas obrigaban os espectadores a que estendesen a man para ver si chovía, e ante as reiteradas coacions dos salvadores un obreiro reaccionou e diu un viva a República e seca dixo U.H.P. o tempo que erguía o puño. Tan enorme delito foi sancionado ali mesmo con dous tiros, un na frente e outro na barriga, que deixaron sin vida o infeliz. Asombra o pararse a pensar a importancia do delito, si é que o houbo, para se poidera merecer tan bárbara snación, pro más inaudito ainda e que a tal sanción poidera partir de aquelas fias nas que se ian dando vivas a Cristo Rey. Non, tales insensatos non poden ser cristianos. Cristo mandou amar os nosos nemigos e facer ben os que nos fixeran mal. O mentir a Cristo para cometer asesinatos no seu nome é maior blasfemia e o meirande aldraxe que se lle pode facer a quen soupo perdoar os seus propios verdugos. ¡Cristianos os que piden a berros a cabeza dos seus irmáns para defender a sua faltriqueiral Non, non e non; anque o dixerá o Papa.

DIA 15 DE AGOSTO

A festividade do día vese nublada por unha noticia terriblemente inxusta e feroz a da condenación a morte do Bóveda e do Guiance. Será posible que Deus consinta que se cometa ise horrendo crime de axusticiar a dous inocentes! Se en Galicia houbese homes conscientes abondaba a morte do Bóveda para que se erguesen ata as pedras. Il que non cometeu outro delito que o de Amar a sua terra fondamente e querer facer de ella un paraíso; il que lottou incansablemente por redimir os galegos da escravitude en que viven, il que puxo toda a sua fé no rexurdimento de Galicia vai dar a sua vida en un sacrificio inútil porqu' eso de esta terra desgraciada, istes escravos indecentes e cobardes non merecen que por iles se verta nin unha pinga de sangue xenerosa de home tan noble como o Bóveda. Bóveda será o primeiro mártir da nosa relixión galeguista e o seu sangue será fecundo para a salvación da Terra. Trabucados están os seus verdugos si coidan que por malo a il acogotan o galeguismo. Dias virán en que o espírito do mártir nos guíe dende o Alén e entón verán a inutilidade do sacrifizio inxusto que agora van facer.

¿E cal será a atitude dos chamados galeguistas de dereita? ¿Que pensarán ises homes que ata onte chamaban irmán a Bóveda? Que clase de consecuencia terán os que como o Filgueira, o Risco, o Vilarela, o Otero e quizais outros sigan apoiando os rebeldes que cometen crimes tan horrendos? Serán capaces de contar que tamén iste salvaxe asesinato se comete no nome de Deus? Si cobarde é a atitude da masa do pobo galego ante este crimen mais tremenda é ainda a traición de istes homes a quen algún dia consideramos os nosos amigos.

Esta condena do Bóveda impresioname tan fondamente que non atino a seguir e somentes sei repetir: isto é unha canallada.

Pol-a serán recipro a visita do P. Abade de Samos. Falamos longamente e aconselloume o seu xeito, cousa que eu lle agradecín porque demostroume que me estimaba. O que non atinei a exxerguer foi a resignación, a conformidade, casi me atrevería a decir a complacencia con que iste ministro de El Señor falaba das cruidades que se están cometendo e admítia a posibilidade do asasinato do Bóveda. Dos seus labres non saiu unha verba da condenación das iniquidades que se están cometendo. Ique diferenza entre esta pasividade e a actitude gallarda de protesta e de repulsa que adoptaría Cristo si vivise! Pero por protestar contra da inxusticia e contra dos tiranos do seu tempo foi crucificado e os que se din os seus sucesores van comodamente no machifío dos que teñen a forza dos fuxiles ainda que carezan da forza da razón. E así vai o mundo.

Ben-Cho-Shay,
nos seus anos
de Inspector por
terras de Cáceres.
1944.

Ben-Cho-Shay, após a súa xu-

CARTA A OTERO PEDRAIO

Querido amigo e irmán: Xa logo fai un ano que non ti ven ocasión de escribir esta verba fraternal e agora sinto unha grande satisfacción ao poderlla apricar a vostede. Foron tantos os mártires que caíron por vos e xenerosos e son tantos tamén os renegados que desertaron de nós por ruis e por cobardes que vai sendo rara aquela irmandade que era o noso orgullo. Quen sabe si esta época da doer e de sangue non foi un ben para santa causa da galleguidade. Polo menos tivo a grande virtude de ceibarmos dos espíritos cattivos, dos estafadores que despois de facernos creer que eran nosos irmáns fuxiron ante o medo de perder o que menos valía niles. Preferiron un porco vivir ao bel morre clásico.

A noble attitude que vostede mantén compénsanos aos que áinda temos fé en Deus e nos destinos da Tera nai, de todalas cobardías noxentas dos seus homes.

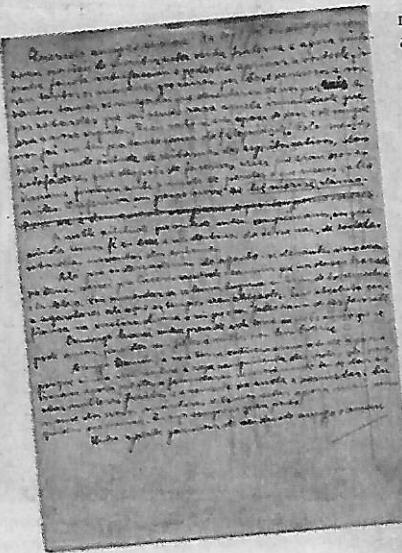
Aló para os derradeiros do agosto -si denantes non arranxa Deus- saírei para Cáceres seguindo o camiño que nos deixou trazado o Castelao. Van aumentar a columna luguesa en terras de Extremadura e agardarei ali a que os tempos sean chegados. Teño absoluta confianza na xustiza divina e sei que o seu fallo hanos de ser favorable.

Conmigo levarei unha presa de esta terra xa que é o único que se pode amar pois dos seus fillos é mellor non lembrarse.

Amigo Ramón, a nosa Terra estivera erma ata de agora porque áinda non recibira a rega sanguinaria das vidas dos nosos irmáns: agora que iles a fermentaron xenerosamente ten de dar os seus mellores froitos e a semenza xa arrolla a xermolar. En nome dos nosos mártires debemos estar agora más xungidos que nunca. Eu sigo sempre no meu pobo!

Unha aperta garmosa do seu decote amigo e irmán

XULLO DE 1937.

Ben-Chó-Shey na
súa casa do Posío en
Ourense en Agosto
de 1936 canda a seu
pai, Don Pío Ramón,
Deputado Provincial
do Partido Galeguista,
a súa nai, Matilde Fer-
nández, a súa muller,
Isabel Algarra e a súa
irmá, Matilde Ramón.

DÍA DA GALIZA

25 DA SEGA. DÍA DA GALIZA

Xornada na qu'a "ánima galega comulga co pasado e co porvir, fito remarcabel do actual camiñar galego, ó que amosa o seu vieiro d'un n'outro, cada vegada mais craro, mais rotundamente concreto, no evolucionante desenrollo do ser galián, en demanda d'un mañán ceibe e fondamentes seu. Día sagro no que fai ensame de concencia a Galiza viva, a Galiza que siente na sua carne os doores da Galiza morta, a outra Galiza que esval-se a sua personalidade na griseira umbra que proyeita a sobor de si o veciño; intre de fondo recollemento e sentida contrición dos "bos e xenerosos" que, diante do altare da propia concencia, alumeado pol-o atavismo da Raza (que batido, mas non abatido, ó longo dos séculos, amosa inda o coto reuto i-ergueito onde frocecel-a rosa, roxa de sagrefizo, da sua rexia e findeira afirmazón), renovan a saudade ace-sando unha nova lampadifia a Patrea no intemo santuario, e recobranse acadando novos azos para acontinar na teima sagra arrinxando enquivocos e co-a sua leición, asínalando a norma e o vieiro a seguir nos días vindeiros até o fito seguinte que marcará outra estación no longo, mais comenente via crucis, car n'el forxaráse, templado no dór, o Gran Pobo Galego que vira.

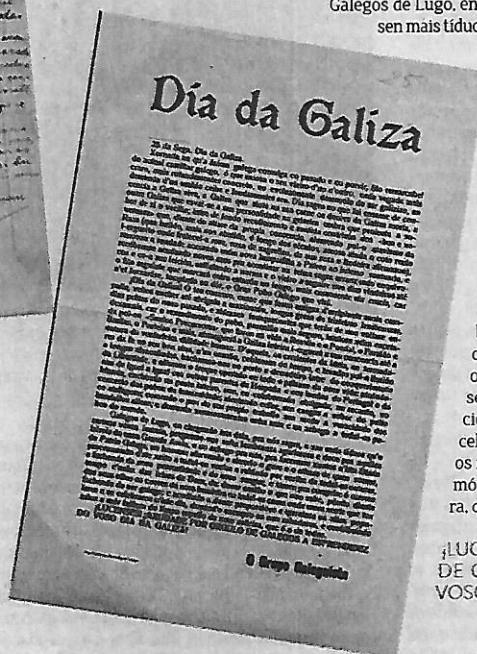
Día da Galiza! Ó teu conxuro, cuase que fosen meigas d'arripiante santa compañía, veñen encher até ateigala a marxinazón, longas greas de tristeiras lembranzas, días prétos do noso pasado, e aldraxes inesquecibles que terán de non voltare endexamais, car o rexurdimento do pobo, pasenxo mais seguro, lumiosa xeira encetada pol-os "Santos Precursores" que foron na vida a Rosalía e a Pondal, o Faraldo e Brañas, o Porteiro e mais, abranguerá a Galiza inteira i-erguerá a sua concencia até a outura da verdadeira dignidade humana. D'aquela, os credentes da Ideia, os termadores da fe no seu bon sino, n'un ensón, cobizosos do tempo, e levados pol-a illusión a longas alancañadas, hachamos-nos no perto e derradeiro intre do conqueringo da Liberdade, e ollamos o troque operado en todo o paisaxe da nosa vida: autándonos de igual a igual cos outros parentes da Hespaña e cos irmáns do Portugal e da Irlanda, encendendo un posto inetiyo, non, en colaboración obrigada, un recanto, no concerto dos pobos da humanidade, alentando ceibe, sen cangas a sobor do peito co atafeguen: comendo o pan do seu propio traballo sen medo a voracidade dos bandullos alleos; e donando xenerosamente unha man e un achego a todolos pobos do mundo.

Galegos de Lugo, en chegando ista data, para nós sagra, e sen mais titudos qu'ó sermos vosos irmáns, pregamos-vos unha lembranza agarimosa e doce para aquiles hérois da nosa Grande Arela, e un achego para nós, para facermos xuntos n'iste Diada da Patria Galega, un homaxe afervoad o e sinxelo o geos e o ethnós de quen somos, programando d'este xeito a todolos ventos e rubindo por enriba de todalas outuras, a fachenda da nosa personalidade e do noso sangue, e tamén para compri're ó mesmo tempo c'ünha das leisés de Deus, de donar ensíño o que non sabe, póndo diante dos seus ollos os cores da nosa bandeira en todalas casas onde mora xente que ten fachenda de ser galega; e acodindo a donar proporcións e quentura os aitos populares a se celebraren n'iste dia, donand'o exemplo os noso sabedores, e contribuindo asina a mór brileza do limpo espello dan os señei-ra, que é de todos.

¡LUCENSES! ¡AXUDADE POR ORGULLO
DE GALEGOS E ESPRENDÍDEZ DO
VOSO DÍA DA GALIZA!

O GRUPO GALEGUISTA
XULLO DE 1935

SER20S GALIZA

O exilio de Ben-Cho-Shey

O alzamento militar fascista colle a Xosé Ramón e Fernández Oxea en Lugo, iniciándose para el un momento de persecución que comeza pola súa suspensión de emprego e soldo con orde de reclusión na casa de Ourense e o seu posterior desterro a Cáceres en 1937. Non podía ser que o noso home escapase da represión dada a súa significación política anterior, até o punto de que se deu salvado a vida e a dignidade ao mesmo tempo, como el mesmo deixou escrito, foi pola protección directa do coronel Alfonso Velayos, gobernador militar de Lugo, e do abade do mosteiro de Samós, o Padre Mauro, que nos días previos ao alzamento refuxara na abadía dos bieitos falanxistas tan destacados como Manuel Hedilla, Jesús López Suevos ou Mario González Zaera. A represión afectaría case a totalidade do núcleo familiar de Ben-Cho-Shey, começando pola súa compañoira Isabel Algarra, funcionaria de xustiza que será apartada do seu emprego até 1942, continuando polo seu filo, Don Pío Ramón, suspendido de emprego e soldo como profesor da Normal de Ourense até a súa morte e seguido pola súa única irmá, Teresa Ramón, que non recuperará a súa praza como ensinante até 1939. Após unha primeira mudanza de residencia, para deixar móbeis e papeis na casa do seu amigo Eusebio Campos nas terras do Incio, na compañía de Isabel Algarra en setembro de 1937 inicia o seu viaxe ao exilio partindo de Monforte con destino a Cáceres.

Non é cuestión de alongarse aquí nos seus días polas terras de Estremadura, posto que agardamos que os diarios que recollen este período sexan editados en breve, días de pouada, de miseria, de persecución en que tenta reconstruir unha vida xa definitivamente rota sen saber dos seus nin tampouco do seu futuro. Se ben Ben-Cho-Shey vai exercer de inspector en Cáceres durante un longo período, a partir de 1942 fixa a súa residencia en Madrid coincidindo coa restitución como funcionaria da súa compañoira. A súa vida laboral rematará exercendo a mesma responsabilidade en Toledo, onde se xubila para centrarse definitivamente nas que eran as súas preocupacións de sempre, ainda que o seu traballo de inspector non será problema para que continde os seus estudos en arqueoloxía baixo o maxisterio de Moreno Torres. Tras o seu desterro non volverá a Galiza até o verán de 1939, período que aproveitará para viaxar ao longo do país, visitando Pontevedra, Lugo, Vigo, onde celebra o día da patria e para saber e falar dos seus e cos seus empezando por Don Ramón que lle testemuña que Castelao segue vivo.

A distancia da terra non temperará a súa paixón galega até a morte en 1988. Na contra dálle continuidade aos seus traballos de investigación, algúns deles iniciados antes de 1936, como "Os escudos de Lugo" ou "O románico de Ourense", comeza outros novos como "Os galegos nas Alpujarras" ou "Os escritores galegos en Estremadura". Colabora de xeito intenso nas máis diversas publicacións galegas, sendo habitual a súa pluma en xornais como "La región", "El Progreso", "Faro de Vigo", "A Nosa Terra", "Chan" ou "Vieiros", ou "la Noche" onde publica o 25 de Abril de 1947 o primeiro artigo escrito en galego no país do período franquista. Será nestes anos cando dará ao prelo a totalidade dos seus libros, se ben só "Andrómenas", "Contos do faiadeiro", "Berzas" ou "A ducia do frade" foron redixidos no período. A galegualdade nel non era pose, menos ainda unha torre de marfil desde a que difundir todo seu saber.

Misa por Rosalia en San Domingos de Bonaval, Compostela, o 25 de Xullo de 1955. Entre outros está presentes, Otero Pedraio, Ferro Couselo, García Sabell, Martínez López, Ben-Cho-Shey, Caime Illa Couto, Paco del Riego, Paz Andrade, Manuel Peña Rei, Uxío Novoira, Manuel María, Xosé Mosquera, Caamaño Bournacell, Fita Bustamante, Ramón Cabanillas (fillo), Sebastián Martínez Risco, Viñas Cortegoso, Leuter González Salgado, Anxel Fole ou González Mourullo.

Estrea da teatral da peza "A comedia da olía" por alumnos do curso de galego no Centro Galego de Madrid, o 11 de Xullo de 1966. De esquerda a dereita e de arriba abaixo: Ben-Cho-Shey, Vicente Vázquez, Pilar Allegue, Ayuso (moza xapóresa), Xosé Roca López, Pilar Torres Baamonde, María Luisa Vide Ocampo e Gonzalo Araúxo. Luis Coello, Xosé García Casal, Mariano Martín García, e María do Sol Vázquez Varela.

na contra era a súa espina e así está tiña outra cara que o levou a estar en calquera acto galego naquel Madrid dos 40, 50, 60 e primeiros '70, ben fose atendendo a caseta de Galaxia na feira do libro, animando as misas en galego, ou organizando o enterro de Dona Virxinia Pereira, por delegación da Irmandade de Galega e do Centro Galego de Buenos Aires, tomando coa mortalla a única bandeira que nos é propia. Non lle faltaba razón a Xosé María Álvarez Blázquez cando afirmaba que: "Ben-Cho-Shey é o galego más galego que teño coñecido. Atesoura a xenerosidade

dun Otero Pedraio, o entusiasmo dun P. Sarmiento, a sabencia folklórica dun Risco e o patriotismo dun Castelao. Se houbese que facer un desfile de galeguismo, Ben-Cho-Shey sería o abandeador".

Nunca abandonou a loita nacionalista. Nos primeiros 40 aparece xa participando na reorganización do Partido Galeguista na clandestinidad, participa na asamblea de Coruxo onde entra a formar parte do seu comité executivo canda outros irmáns da época de Lugo, como Fole, Cadahía ou Piñeiro, noméano delegado do grupo de Madrid do cal >>

Acto reivindicativo en prol da liturxia en galego na Casa de Campo de Madrid, a mediados da década dos sesenta, na que están presentes entre outros Ben-Co-Shey, Carme Graña, Reimundo Patiño e María, Manolo Conde e Cuqui, Xosé Soto (Pepiño da Gaita) e Mari, Bautista Álvarez, Natalia Escriví, Lois Diéguez, Vicente Vázquez, Pilar Allegue, Fernando Campos e Sabela Pita.

facían parte nun primeiro momento entre outros Penzol, Mosquera ou Xil Varela e a quen ao pouco tempo se lle sumarán novos militantes que se desprazan á capital por razóns laborais e de estudos, como os irmáns Saco ou Piñeiro. Após a detención destes últimos faixa cargo do seu coidado, sendo a súa compañeira Isabel Algarra a persoa que visita semanalmente a Piñeiro, quen lle fornece víveres e cobre o seu quefacer doméstico á par que exerce

de correo entre o de Láncara e a dirección do partido, cuxa representación exterior pasa a recaer en Fermín Penzol. Porén nunca aprobou a orientación que este grupo lle quixou dar ao Partido Galeguista, situándose á par das posicións de Castelao como amosa a súa correspondencia con Prada ou Outeiro, e por suposto rexitou a liquidación do partido. Nos primeiros '50, cando o vello partido vivía nunha situación de durmiente, Ben-Cho-Shey im-

pulsa arredor dos mozos que acudían ao faladoiro que no Lyon D'or se organizaba entorno a Cabanillas, un grupo denominado "Fato Castelao", do cal facían parte entre outros Alonso Montero, Xavier Pousa, Almoina ou Jaureguizar, e que como deixou testemuñado o pintor de Goian, entendía como un núcleo de novos adherentes para o partido. Colaborou de xeito activo co "Grupo Brais Pinto", tanto na súa actividade editorial, como nos actos que estes organizaron en homenaxe a Rosalía, no centenario do seu matrimonio con Murguía, a Cabanillas ou a Pimentel. Ainda así, nada o encheu tanto, como colaborar das actividades da sección galega do Clube de Amigos da Unesco, dirixida por Bautista Álvarez, onde impartía puntualmente todos os domingos aulas de galego e se fundía con mozos como Lois Diéguez, Pilar Allegue, Vicente Vázquez, Xavier Baixeras, Carme Graña, Manolo Murado Ventosinos ou Xoán Soto. A súa militancia partidaria rematou coa liquidación do Partido Galeguista se ben colaboraba coa sección madrileña da UPG agochada tras a fachada do Club de Amigos da Unesco, até o punto de participar da recollida de fondos para o mesmo ou de actuar como testemuña dos militantes desta forza política procesados apósto a caída de decembro de 1967. Non imos caer na tentación de caracterizar ideoloxicamente a Ben-Cho-Shey, os seus escritos publicados non deixan pé a dúbidas, agora ben, non lle falta a razón a Xosé Ramón Ermida cando escribe que: "afirmábbase con malicia nos círculos galeguistas de Vigo e Compostela que o Ben-Cho-Shey era unha sorte de crego preconciliador e se cada era certo porque a súa igrexia era a de Bóveda e Castelao, non a de Piñeiro e de Sabell, e os seus evanxelios os da tradición nacionalista, xa sintetizada no 'Sempre en Galiza', non os libros apócrifos inspirados na filosofía alema".

Por Cilia Torna

Desde a memoria histórica

Recordar a Ben-Cho-Shey é recordar un home sabio, un patriota, un home bo. Mais é esa bonhomía harmónica resultado dunha vida ética de loita e compromiso permanente, leal cunha causa xusta que o caracterizaba.

Xosé Ramón e Fernández – Oxea (Ben Cho Shey) era un home que desprendía serenidade e firmeza ao mesmo tempo. A súa causa foi Galiza.

Nos convulsos anos '60 a Universidade Complutense de Madrid era unha universidade reaccionaria e ideoloxicamente centralista. A ausencia de estudos de filosofía en Santiago de Compostela levame na metade dos anos '60 á Universidade Complutense.

Son anos de crise social e política profunda. Na universidade vívese a revolta contra os americanos e a guerra de Vietnam, contra o sindicato fascista do franquismo, o SEU, e nacen nela o sindicato democrático de estudantes, o SDEUM, o Comité das nacionaldades, en que estaban representadas todas as nacións do estado.

Nestes anos as loitas obreras e estudantís caminhan xuntas en moitas ocasións. Participabamos en toda acción ou movemento contra o *statu quo* e así tivemos noticia das clases de idioma, cultura e historia

galegas que se impartían no Club Amigos da Unesco. Efectivamente, no Club Amigos da Unesco, situado en Tirso de Molina, os domingos pola mañá, tinan lugar unhas clases de grande interese sobre a lingua, cultura e historia da Galiza, en que por primeira vez conocímos a realidade galega non nomeada polo franquismo.

Aqueles anos marcaron definitivamente a miña vida ideoloxicamente e podemos afirmar, desde a praxe, que así foi para todos e todas os e as que estivemos ali naquel tempo.

Na sección galega do Club Amigos da Unesco, dirixida por Bautista Álvarez, a memoria viva do nacionalismo emancipador, o enlace coa xeración anterior era Ben-Cho-Shey. Aquel home que translucía paz e, ao mesmo tempo, firmeza na súa entrega vital e intelectual a Galiza, era o noso mestre de galego. Intelectual e investigador, pedagogo e, no entanto, popular como demostraron as súas obras: *Catón galego, Santa Marta de Moreiras (monografía dunha parroquia ourensá), Escudos galegos, Baldaquinos galegos...*

Aquel club foi xermelo da conciencia nacional galega para moitos dos mozos e mozas que participabamos nas súas actividades. Moitos e moitas deles desenvolveron o seu compromiso e entrega a Galiza nos anos

seguientes. Algunhas dos nomes que tiveron parte activa nesa plataforma foron: Lois Diéguez, Lino Ventosinos, Quique Harguindei, Xan Soto, Peiró, Xavier Baixeras, Vicente Vázquez Diéguez, o meu compañeiro na vida. No seu entorno estaban, ás veces, os da xeración anterior: Méndez Ferrín, Bernardino Graña, Raimundo Patiño, Natalia Escriví -Cuqui-, Xavier Pousa...

Aquel grupo de xente moza que descubría a súa patria en Madrid tivo un punto de encontro no cal Ben-Cho-Shey achegaba algo tan importante como o testemuño vivo e comprometido doutro tempo. Era a nosa memoria histórica.

Este grupo participou en numerosos actos reivindicativos desde a tirada de panfletos co lema "por unha Galiza ceibe e socialista" e a presenza no Tribunal de Orde pública de tres mozos, até a venda de libros na caseta de Galaxia na feira do libro con grande éxito, así como a unión do grupo de pintores "A Gadaña" representativos do informalismo en Galiza e onde estaban Raimundo Patiño, Vicente Vázquez Diéguez...

Os anos do Club Amigos da Unesco de Madrid marcaron a dirección vital, como patriotas galegos, de moitos daqueles mozos e mozas que acudimos ás clases de lingua, historia e cultura galegas. Naquel tempo Ben-Cho-Shey foi o noso mestre.

Por Pilar Allegue.
Profesora e ensaísta.

ESPECIAL BEN-CHO-SHEY

Público asistente ao mitin a favor do Estatuto no concello de Taboada, o 7 de xuño de 1936. BEN-CHO-SEY

Faixa a prol do Estatuto na casa do concello de Lugo, xuño de 1936. BEN-CHO-SEY

O pobo de Lugo ocupa a Praza Maior no mitin a prol do Estatuto, o 11 de xuño de 1936. BEN-CHO-SEY

UN HOME UNIDO A UNHA CÁMARA

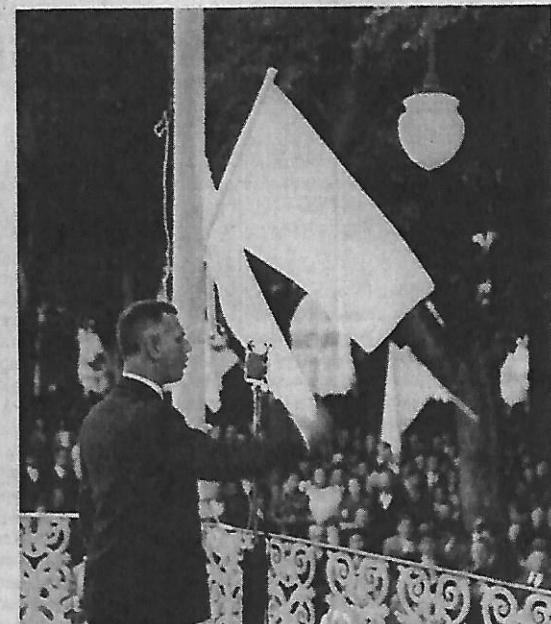
Fió un home unido a unha cámara. Nas súas fotos infantís, cuando tan só era un bacharel con 15 anos do Instituto de Ourense, aparece apegado ao trebello nun altura que o mesmo era un luxo. Anos máis tarde, sargento telegrafista en Marrocos, seguía nas mesmas. E así nas súas xeiras de estudo, nas campañas políticas, nos congresos científicos en Portugal, na escola, no vir do dia a día.

Sabíamos do Ben-Cho-Shey fotógrafo por aquela foto no palco da musica de Lugo de Alexandre Bóveda na campaña do estatuto de 1936, que Álvarez Gallego recollera na biografía do proto-mártir, mais non nos imaxinabamos que o noso Pepe Ramón testemuñase os días e as horas do facer nacionalista na política e na cultura na Galiza de antes do franquismo.

Nunca deixou a cámara. Era un instrumento máis de traballo, nunca a abandonou, era a ferramenta necesaria para os seus estudos sobre o patrimonio, a arqueoloxía, a arte, fotografando a materia de estudo. Porén hai máis, Ben-Cho-Shey participou dos comezos do fotoxornalismo en Galiza acompañando crónicas propias ou de amigos coas súas fotos en "El pueblo gallego" ou "El progreso".

Propaganda nacionalista nas rúas de Lugo na campaña do Estatuto, xuño de 1936. BEN-CHO-SEY

Lois Peña Novo, fundador das Irmandades da Fala, toma a palabra no mitin a prol do Estatuto, na Praza Maior de Lugo, o 11 xuño de 1936. BEN-CHO-SEY